

УДК 811.161.2'373.21(477.51+477.83)

В. В. Котович

**Чернігівщина та Львівщина
в контексті спільних ойконімних домінант**

У статті розглянуто ойконіми теперішньої Чернігівської та Львівської областей, які засвідчують єдність українського ойконімного простору, починаючи від періоду Київської Русі. Проаналізовано ойконіми Буськ, Любеч, Любша, Львів, Оргощ, Сновськ, Удеч, Чернихів, Чернігів та ін., що засвідчують визначальні ойконімні домінанти прадавніх Чернігівської та Галицької земель. З'ясовано, що людина-номінатор стоїть у центрі створених онімів, а назви заселених та іменованих нею об'єктів формують унікальний онімний простір, як правило, монолітний на всій етнічній території.

Ключові слова: ойконім, антропонім, гідронім, ономастика, лінгвокультурологія, Чернігівщина, Львівщина.

В статье рассмотрены ойконимы современной Черниговской и Львовской областей, которые свидетельствуют о единстве украинского ойконимного пространства, начиная с периода Киевской Руси. Проанализированы ойконимы Бужск, Любеч, Любша, Львов, Оргощ, Сновск, Удеч, Чернихов, Чернигов и другие, что свидетельствуют об определяющих ойконимных доминантах древних Черниговской и Галицкой земель. Установлено, что человек-номинатор стоит в центре созданных онимов, а названия заселенных и именуемых ним объектов формируют уникальное онимное пространство, как правило, монолитное на всей этнической территории.

Ключевые слова: ойконим, антропоним, гидроним, ономастика, лингвокультурология, Черниговщина, Львовщина.

In the article analyzes the oikonimes of the present Chernihiv and Lviv regions, which testify to the unity of the Ukrainian oikonimes space, starting from the period of Kievan Rus. The purpose of the article is defined – to consider oikonimes as linguocultural symbols with a large content of information about the socio-historical and cultural life of the autochthonous people on their land. It is noted that the linguocultural aspect of onomastic research involves studying the national-cultural background, which has its own names, shows the connection of the process of creation with the ethnic consciousness, national mentality and culture, as a rule, monolithic throughout the ethnic territory.

Analyzed by oikonimts Buzhsk, Lyubech, Lyubsha, Lviv, Orhosh, Snovsk, Udech, Chernykhiv, Chernigiv and others, as evidenced by the definitive oiconimes dominant of the ancient Chernihiv and Halych lands. It was found out that the person-nominator is in the center of the created onimes, and the names of the inhabited and named objects form a unique onimes space. It has been proved that the analysis of anthroponymes, which became the basis for the names of settlements, has a special place within the linguocultural perspective. Anthroponymes are some of the most cultured language signs, and hence the anthroponymes system of any language is a fundamental material for the knowledge and disclosure of the consciousness of the people, for understanding national psychology, even the regional character of a person.

*Examined by oikonimes within the three models: the possessive formations on -*ъ, derivatives on -*овъ, from hydronymes oikonimes with suffix -*ъскъ. Summed up, the same oikonimes models speak about the uniform principles of nomination of settlements; ancient slavic names, the components of which are read in the foundations of the oikonimes, testify to the spiritual and cultural unity of those whose names served as the motive for the nomination of settlements.*

Key words: oikonim, anthroponym, hydronym, onomastics, linguoculture, Chernihiv region, Lviv region.

Спільна мова є одним з головних факторів, які забезпечують солідарність населення і, відповідно, стабільність держави [15, с. 7]. Територія, яка належить українському народові, починаючи від доби палеоліту й до наших часів, ніколи не залишалася пустою. "Покоління людей виростили одне по одному. Над краєм пролітали хуртовини воєн, але покоління від поколінь переймали здобутки попередніх надбань і передавали їх своїм нащадкам. Культурна тяглість на українських землях не переривалася ніде й ніколи", – цитує історик Н. Полонська-Василенко видатного українського археолога П. Курінного [18, с. 41]. Єдність матеріальної та духовної культури українців яскраво відбита в словах, які називаємо сьгодні "живими свідками минулого", "архівом землі", "феноменальними мовно-культурними знаками" – в ойконімах.

Мета статті – розглянути ойконіми сучасної Чернігівщини та Львівщини як лінгвокультурні символи з великим умістом інформації про суспільно-історичне та культурне життя народу-автохтона на своїй землі.

Студії, в яких опрацьовано ґенезу ойконімів Чернігівщини, розпочав ще 1855 р. Г. Милорадович. Саме його розвідками "Местечко Любеч" та "Чертова ножка (предание)" укладачі видання "Українська ономастика: бібліографічний покажчик" [20] розпочали довідник

праць з ономастики, виданих в Україні протягом 1855–2000 рр. Г. Милорадович був істориком і палким краєзнавцем. Він записав народні перекази про походження назви *Любеч*, хоча розумів їхній фольклорний характер і не вірив ні в захоплені вигуки князів Аскольда й Дира ("какое *любезное* место!"), ні в "*любовний союз*", укладений на Любецькому з'їзді князів Київської Русі 1097 р., ні в іменування *Любеча* на честь княжни *Любки*, бо вважав, що на час тих подій *Любич* уже був заснованим. Народноетимологічне припущення про походження ойконіма *Боровичі* містить історико-статистично-етнографічний опис Г. Милорадовича "Местечко Боровичи". В ньому автор зазначає, що заснування і заселення *Борович* "покрите мором невідомості", а назва містечка, правдоподібно, походить "от слова *бор, лес*, котрых много в *Боровичах*" [6, с. 164].

Майже півтора століття минуло від часу перших зацікавлень істориків, географів, етнографів, краєзнавців походженням назв поселень прадавньої Чернігівської землі. Ономастичні студії над онімами Чернігівщини, здійснювані лінгвістами І. Демешко, І. Желєзняк, О. Іваненком, А. Корепановою, В. Лучиком, Л. Масенко, В. Нерознаком, В. Никоновим, О. Стрижаком, О. Черепановою та багатьма іншими науковцями, допомагають пролити світло на низку сучасних та історичних ойконімів краю.

Серед перших пошукувачів ґенези назв поселень Львівщини слід назвати ім'я І. Вагилевича, який в середині XIX ст., аналізуючи етнографію бойків, писав, що назви поселень *Библо, Кульматичі, Сопіт, Тухля* та ін., а також назви поселень Белзщини – *Бар, Бунів, Рулеве* і под. є за походженням кельтськими, оскільки, на думку дослідника, предками бойків було кельтське плем'я боїв; гуцульські ж ойконіми *Печеніжин, Печенія, Узин, Узів* та ін. було кваліфіковано як тюркські за походженням, тому що самих гуцулів І. Вагилевич виводив від тюркського племені узів [1, с. 416].

Цінною з позицій збереження етнічної свідомості, менталітету, характеру, духовної культури є праця Вагилевичового побратима по "руській трійці" Я. Головацького. Його "Географическій словарь западнославянскихъ и югославянскихъ земель и прилежащихъ странъ. Съ приложеніемъ географической карты", виданий 1884 р. у Вільні, сьогодні можемо назвати роботою не тільки географічною та лексикографічною, але й етнолінгвістичною, бо констатація первісної слов'янськості, закладеної в назви поселень, – провідна думка роботи Я. Головацького. У вступі автор наголошує, що в своєму виданні намагався зібрати та оприлюднити топографічні або географічні

назви заселених місцевостей слов'янських земель. Він переконаний, що до поневолення слов'ян іншими народами на всіх слов'янських землях панували виключно слов'янські назви областей, гір, рік, міст, сіл. "Німці, італійці, угорці, турки, заволодівши колишніми слов'янськими землями, нищили пам'ятки національного життя, перекручували слов'янські назви на свій лад, або замінювали їх зовсім новими, запозиченими із своєї мови словами і таким чином увели свою топографічну номенклатуру" [2, с. 3]. Літописні міста *Глогова, Олава, Глубичичі, Особлага, Козлій, Бордуєв, Пожга, Ізволень* заховалися на німецьких та угорських картах під перекрученими назвами, однак у народному мовленні залишилися в первісному звучанні. Вчений переконаний, що найдавніші взаємовідношення етносів яскраво ілюструються топографічно-географічною номенклатурою. Словник Я. Головацького мав на меті повернути на карти містам *Лемберг, Будвейс, Альтзоль, Клягенфурт, Нейзац, Фіуме, Рагуза* та ін. їхні первісні та справжні назви: *Львів, Будієвиці (Будьєвицы), Зволень, Целовець, Новий Сад, Ріка, Дубрівник* тощо [2, с. 5].

Сучасні дослідження ойконімів Львівщини – це ціла низка ономастичних праць Д. Бучка, С. Вербича, М. Демчук, В. Котович, З. Купчинської, О. Купчинського, В. Лучика, Я. Редькви, Є. Черняхівської, М. Худаша, В. Яція та багатьох інших дослідників.

Лінгвістична у своїй основі, ономастика включає історичний, географічний, етнографічний, соціологічний, культурознавчий компоненти, послуговується окремими векторами аналізу зазначених наук, однак постійно виробляє та удосконалює власні. Лінгвокультурологічний аспект ономастичних досліджень передбачає вивчення національно-культурного фону, на якому виникають власні назви, демонструє зв'язок процесу назвотворення з етнічною свідомістю, національним менталітетом та культурою. Ойконіми відображають унікальне сприйняття народом дійсності, концентрують у собі національно-культурну інформацію про соціум. Людина-номінатор стоїть у центрі створених онімів, а назви іменованих нею об'єктів формують унікальну ойконімну картину світу [7, с. 37–38], як правило, монолітну на всій етнічній території.

Київська Русь – середньовічна держава Східної Європи з центром у Києві, в різні часи об'єднувала від 3-х до 15-ти земель, найбільшими з-поміж яких були й Галицько-Волинська та Чернігівська. У назвах галицьких та чернігівських поселень домінують однакові або дуже подібні традиції іменування заселених людиною об'єктів. Літописних ойконімів маємо, на жаль, небагато. Одні поселення

не ідентифіковано з сучасними населеними пунктами, інші назви зазнали багатьох фонетико-словотвірних змін. Однак в етимологічному сенсі і *Чернігову* (907 р.: "на *Чернигов*" [5, с. 173]), столиці Чернігівського князівства, і *Львову* (1259 р.: "*Львова* (сць *лвова*)" [5, с. 84]), столиці князівства Галицько-Волинського, поталанило. *Львову*, звичайно, особливо, бо він від часу заснування знає свого будівничого і знає, на чю честь був іменованим. Це вже потім прийшли асоціації з *левами*, які охороняли, берегли, прикрашали місто. Але первісно був *Лев* Данилович, син короля Данила Галицького, і "*Левове* місто" – "*Львовъ* градъ" з антропонімом *Львъ* (*Лев*) в основі.

Ойконім *Чернігів* утворено за такою ж словотвірною моделлю: "антропонім + посесивний суфікс -ів". Оминаючи народні етимології, побудовані на випадковій грі слів, легенди про чорний ліс, чорний гай, князя Чорного чи його дочку Чорну або Цорну, шукаємо в архівних документах постать засновника, власника, вождя місцевого племені, чи першого поселенця *Черніга* / *Чернігу*, або принаймні антропонім *Чьрнига* / *Чьрнѣга*, **Чьрнигъ* [5, с. 174]. Подібна особова назва засновника чи власника – *Черних* – засвідчена в назві села *Чернихів* Самбірського р-ну Львівщини. Антропонім *Черних* (*ĉernych* [22, с. 148]), як, очевидно, і **Черниг*, – похідне суфіксальне утворення від вихідного *Чернь* [19 II, с. 537], відкомполітного деривата, що виник шляхом усічення давніх слов'янських композитних імен з препозитивним компонентом *Черн[о,и]* – типу *Черноборъ*, *Черномиръ*, *Черномужъ*, *Чернимиръ*, *Черниславъ* [16, с. 206]; див. ще [10, с. 62].

Аналіз антропонімів, що ставали базовими для назв поселень в рамках лінгвокультурологічної проблематики, посідає особливе місце. Антропоніми є одними з найбільш культуруносних мовних знаків, а отже, антропоніміяна система будь-якої мови є фундаментальним матеріалом для пізнання й розкриття самосвідомості народу, для розуміння національної психології, навіть регіонального характеру людини. Антропонім напряду залежить від культурного й соціального контексту епохи [9, с. 116].

Є декілька чинників, за яких антропонім зберігається в основі ойконіма: особа була засновником, власником, першим поселенцем, або з якихось інших міркувань поселення було іменовано на її честь. Це пряма номінація, і таким шляхом утворювалися, як правило, первісно посесивні назви. Другий шлях – опосередкована номінація, коли в назві поселення збережено множинну назву осіб, іменованих за іменем свого патрона, родоначальника, коли назва родини ставала назвою замешканого родиню поселення.

Теперішні ойконіми Чернігівщини та Львівщини закодовано різними антропонімами: давніми слов'янськими іменами-компози- тами, відкомполітними та відапеліативними утвореннями, церковно-християнськими іменами і набагато молодшими прізвищами. Тільки ретельне синхронно-діахронне опрацювання кожного окремого ойко- німа дає змогу простежити, які антропоніми і в який час послуговували мотивом для його номінації.

Літописний *Любеч (Любьчъ)*, місто в Чернігівській землі при впадінні р. Болгача в Дніпро, сучасне смт *Любеч* Ріпкинського р-ну – первісно давнє посесивне утворення на -*їь від особового імені **Любьк* [5, с. 86] чи *Любько* [14, с. 312]. За свідченням "Жерел до історії України-Руси" [4, т. V, с. 192], однойменне поселення побуту- вало й у Львівській землі, як і ойконім *Любша* (тепер Жидачівського р-ну Львівщини), посесив на -*їа від антропоніма **Любшъ*. Отже, і *Любеч*, і *Любша* – давньоруські ойконіми, мотивовані варіантами якогось із слов'янських комполітних імен з преполітним компо- нентом *Люб[и,о]* – типу *Любгостъ*, *Любивої*, *Любимиръ*, *Любо- драгъ*, *Любомиръ*, *Люборадъ*, *Любославъ* тощо [16, с. 114–115], вживаними й на північних, і на західних теренах держави.

Взагалі йотово-посесивна ойконімія – одна з найдавніших на території слов'янських земель. Вагомим показником архаїчності цього типу назв є твірна основа оніма. Якщо ойконім має у своїй осно- ві давній слов'янський комполіт (можливі його скорочені варіанти та ускладнені афіксами форми), репрезентований не тільки в україн- ському ономастиконі, але й на загальнослов'янському рівні, то це свідчить, що географічна назва належить до ойконімної архаїки. Пізніше ойконіми на -*їь формувалися і від антропонімів відапеліатив- ного походження, а далі (за аналогією) і від християнських імен, однак в IX–X ст. розпочався процес їх занепаду, а в XII–XIII ст. вони перестали бути продуктивними [12, с. 122–125]. За окремими літо- писними згадками про такі поселення та за спробою ідентифікувати їх із сучасними населеними пунктами намагаємося відтворити давно втрачені особові імена засновників осель Чернігівщини та Львівщини.

Сьогоднішнє с. *Рогощі* Чернігівського р-ну на лівому березі р. Білоус з населенням, що налічує 86 осіб, бере свій початок від літо- писного міста *Оргоц*, згаданого в Іпатіївському літописі під 1159 р.: "Скільки я поступався, не хочючи крові пролити християнської і отчини моєї погубити, [щоб] узяти Чернігів із сімома городами пустими, Моравійськ, Любеч, *Оргоц*, Всеволож..." Місто *Оргоц* було розгром- лене монголо-татарами, через деякий час відродилося і 1496 р. уже

згадується як "селище *Ръгощъ*"; 1587 р.: "въ ономъ селѣ *Рогощѣ*"; 1638 р.: "sióło *Rohoszcza*"; 1659 р.: "на село *Рогощу* або Городище назване" [3, с. 144–148]. За структурою первісна назва *Оргощ* – посесив на *-*ъ* від композитного імені **Оргостъ* [5, с. 96], не засвідченого у відомих ономастиколах. Однак компонент *-гост* / *-гощ* цієї назви є в низці інших посесивних ойконімів, серед яких *Білогощ* Львівської землі, *Доброгост* землі Галицької [13, с. 115].

Одним із найстаріших населених пунктів Галицького краю є *Удечь*. Сьогодні дослідники ідентифікують його з містом *Жидачів*, районним центром Львівської обл., хоча ще у 80-х роках минулого століття автори ЕСЛГНПР, цитуючи Іпатіївський літопис за 1164 р.: "пошли. съ солью из *Удеча*", не визначали місцезнаходження цього поселення [5, с. 165]. Ю. Кругляк називає 1116 р. датою заснування поселення, щоправда, не подаючи відповідних першоджерел [11, с. 49].

Основа ойконіма *Уд-*, на думку В. Нерознака, – відгідронімна, а за структурою *Удечь* – утворення від цієї основи і присвійного суфікса *-ечь* < **Uđьk-ъ* [17, с. 179–180]. Л. Масенко, не заперечуючи такої думки, додає, що це може бути й посесив на *-*ъ*, і наводить для порівняння антропоніми *Уда*, *Удаликъ* [5, с. 165].

Дещо по-іншому прочитає первісну назву сучасного *Жидачова* М. Худаш. Поділяючи погляди І. Крип'якевича, вчений вважає, що зворот у літописі "*из Удеча*" треба читати як "*из Зудеча*". Він спирається на часто відомий у давній східнослов'янській писемності факт передачі на письмі однією літерою збігу кінцевого й початкового приголосного в суцільнорядковому, нерозчленованому написанні тексту. Іпатіївський список літопису був, без сумніву, переписаний з такого оригіналу – "*солюиззудеча*", яке копіїст переписав як "*солю из Удеча*" замість "*солю из Зудеча*". Отож, і етимологію теперішнього містечка слід з'ясовувати від первісної назви *Зудечь*, а не *Удечь*. За структурою *Зудечь*, як каже М. Худаш, – виразний посесив на *-*ъ*. Однак у давньоукраїнській антропонімії не виявлено утворень з основою *Зуд-*. Тому автор дослідження вважає, що ця назва первісно звучала не *Зудечь*, а **Судьчь* > **Судечь* > *Зудечь*. Реконструйований таким чином первісний варіант **Судечь* – посесив на *-*ъ* від особової назви *Судко* [16, с. 189] < *Судимирь*, *Судиславъ* [21, с. 103–106].

На думку Д. Бучка, первісною назвою сучасного *Жидачова* все ж була *Удечь*. Утворилася вона від особової назви **Удькъ* за допомогою суфікса *-*ъ*: **Удькъ* + *-*ъ* > *Удечь*. І якраз виникнення пізнішої

форми *Зудечь* спричинене, можливо, неправильним членуванням писарями пізніших віків нероздільного написання слів у давніх літописах. Оскільки семантика твірної основи цього топоніма – *Уд-* на початку давньоукраїнського періоду була вже затемненою і цей топонім не сприймався як окрема лексема, приєднання з легко був приєднаний до наступного топоніма, що починався на голосний. Тому з кінця XIV – початку XV ст. у пам'ятках починає вживатися варіант цього топоніма з протетичним *з-* "*лодь зудечовом*". Виникнення ускладненого варіанта *Удечев* (> *Зудечев*) пояснюється впливом продуктивних у XIV–XV ст. топонімів на *-ов / -ев*, а зміна форми *Зудечев* > *Жудечов* > *Жидачів* – дією народної етимології, зближенням ойконіма з етнонімом *жид* [1, с. 213–214]; див. ще [8, с. 82–84].

Власне, така народна етимологія спричинилася і до того, що с. *Жидиничі* Чернігівського р-ну, засноване на землях Києво-Печерської лаври і вперше згадане в ревізії 1732 р., в середині XX ст. було перейменоване на *Червоне* [3, с. 178]. Тільки 2016 р. поселенню повернено історичне іменування, отримане від родинної назви *Жидиничі* "родина *Жидинича*".

Гіпотетичним залишається походження ойконіма *Радуль*. В. Лучик припускає виникнення назви шляхом трансонімізації (перенесення білоруського ойконіма *Радулі* на назву поселення на Чернігівщині), а також імовірність посесивного утворення *Радуль* за допомогою архаїчного суфікса *-*ь* від антропоніма **Радуль* [14, с. 397]. З. Купчинська також зараховує ойконім до утворень на *-*ь* [12, с. 753]. Така ґенеза назви поселення цілком імовірна, однак історик В. Горобець у контексті іншого ойконіма – старої назви села *Боромики* як *Радиль / Радунь* – цитує універсал І. Скоропадського від 19 листопада 1708 р.: "камень млива на рѣцѣ *Радульцѣ*" [3, с. 84–85], що дає певні підстави кваліфікувати ойконім *Радуль* як відгідронімне утворення.

Взагалі значення води в процесі освоєння території важко переоцінити. Як правило, люди обирали воду основним чинником свого поселення. Тому річки й озера, джерела й струмки, стави й болота, їхнє розташування, розміри, форми, якісні ознаки (колір, температура, смак), зв'язки з іншими елементами природного середовища – ґрунтами, рослинністю, рельєфом тощо часто відбиті в ойконімах. Люди селилися біля річки чи потоку, які вже мали своє найменування. Про такі ойконіми кажемо, що це назви доойконімного рівня деривації, а процес перенесення назви гідрооб'єкта на назву заселеного людиною об'єкта в ономастиці прийнято називати трансонімізацією.

Іноді гідронім ставав ойконімом без будь-яких структурних змін, іноді процес трансонімізації супроводжувався дериваційними процесами: додавався чи змінювався суфікс, рідше – новий онім утворювався конфіксальним способом, ще рідше – префіксальним. Коли говоримо про гідронімний код культури в ойконімії, то сприймаємо гідронім як базове слово, хоча розуміємо, що його мотивацію також спричинили певні чинники, тобто існують певні культурні коди, експлікація яких дасть змогу відтворити мотив іменування самого гідроніма.

Серед літописних відгідронімних ойконімів аналізованих регіонів – назви поселень з архаїчним суфіксом *-ьскъ – *Сновськ* та *Божьськ*.

Сновськ, місто в Чернігівській землі на р. Снов п. Десни, вперше згадується 1068 р. в контексті літописного повідомлення про переможну битву чернігівського князя Святослава Ярославича з половцями: "Святослав же собравъ дружини нѣколико. Изиде на нь ко *Сновьску*" [5, с. 144]. Дослідники ідентифікували давнє поселення або із сучасним смт *Седнів* Чернігівського р-ну, або з районним центром *Сновськ*, хоча історики пояснюють, що сучасний *Седнів* – це літописний *Сновськ* [3, с. 157], а теперішній *Сновськ* – це колишня *Коржівка*, заснована 1861 р., наприкінці XIX ст. перейменована на *Сновськ*, у 1935 р. – на *Щорс*, а 2016 р. – знову на *Сновськ*.

Божьськ, місто на р. Богъ (Буг) (1097 р.: "и оусрѣте и Володаръ брата Василковъ. оу Божьска" [5, с. 21]), достовірно локалізувати не вдається, однак "є гіпотеза, що всі літописні згадки про *Божьськ* стосуються районного центру Львівщини – міста *Буськ* [5, с. 21].

Обидві назви – і Чернігівська, і Львівська – релятиви на *-ьскъ від суміжних гідронімів, відповідно, *Снов* (*Сньвь*) та *Богъ* (суч. Західний *Буг*).

Отже, ми розглянули назви окремих поселень Чернігівщини та Львівщини, назви, народжені в добу Київської Русі або й у долітописний період. Однакові ойконімотвірні моделі свідчать про єдині принципи номінації поселень; давні слов'янські імена, компоненти яких прочитуються в основах назв осель, говорять про духовну та культурну єдність тих, чий ймення змотивували постання ойконімів. Способи та засоби називання поселень Півночі й Заходу України в наступних століттях – об'єкт наших подальших досліджень.

Література

1. Бучко Г. Історична та сучасна українська ономастика : вибрані праці / Ганна Бучко, Дмитро Бучко. – Чернівці : Букрек, 2013. – 456 с.

2. Географическій словарь западнославянскихъ и югославянскихъ земель и прилежащихъ странъ. Съ приложениемъ географической карты / сост. Яков Головацкий. – Вильна : Типографія А. Г. Сырнина, 1884. – 372 с.
3. Горобець С. Заснування і походження назв сіл Чернігівського району / Сергій Горобець. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2014. – 216 с.
4. Жерела до історії України-Руси / збір. і впорядк. С. Томашівський. – Львів : НТШ, 1901.
 - Т. 5. Матеріали до історії Галичини. Акти з 1649–1651. – 1901. – 356 с.
5. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / відп. ред. О. С. Стрижак. – К. : Наукова думка, 1985. – 254 с.
6. Коваленко О. Історико-етнографічні студії Г. Милорадовича / Ольга Коваленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – Серія 6 "Історичні науки". – Вип. 6. – С. 164–169.
7. Котович В. До питання про лінгвокультурологічне дослідження топонімного простору / Віра Котович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія "Мовознавство". – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2016. – Вип. I (25). – С. 36–42.
8. Котович В. Ойконіми Галицького та Галицько-Волинського князівств: посесивні архаїчні утворення на *-*ь* / Віра Котович // Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Вип. 34 "Філологія". – С. 74–86.
9. Котович В. Ойконіми як експлікатори антропонімного коду / В. В. Котович // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2017. – Вип. 19. – С. 112–123.
10. Котович В. Походження назв населених пунктів Самбірщини (наукові версії) / Віра Котович. – Дрогобич : Посвіт, 2015. – 76 с.
11. Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста / Ю. М. Кругляк. – К. : Наукова думка, 1978. – 152 с.
12. Купчинська З. О. Стратиграфія архаїчної ойконімії України : монографія / Зоряна Олегівна Купчинська. – Львів : НТШ, 2016. – 1278 с. ; 56 картосхем.
13. Купчинський О. А. Двочленні географічні назви України на **-ь* : матеріали до українського топонімичного словника / О. А. Купчинський // Питання історії української мови. – К. : Наукова думка, 1970. – С. 101–129.
14. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України / В. В. Лучик ; відп. ред. В. Г. Скляренко. – К. : ВЦ "Академія", 2014. – 544 с.
15. Масенко Л. (У)мовна (У)країна / Лариса Масенко. – К. : Темпора, 2007. – 88 с.
16. Морошкин М. Я. Славянскій именовслов, или Собрание славянских личных имён в алфавитном порядке / М. Я. Морошкин. – СПб., 1867. – 213 с.
17. Нерознак В. П. Названия древнерусских городов / В. П. Нерознак. – М. : Наука, 1983. – 208 с.

18. Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. До середини XVII століття / Наталія Полонська-Василенко. – 3-тє вид. – К. : Либідь, 1995. Т. 1. – 1995. – 672 с.
19. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. – К. : Наукова думка, 1977–1978.
20. Українська ономастика : бібліографічний покажчик. – К. : ТОВ "КММ", 2013. – 365 с.
21. Худаш М. Л. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімі утворення) / М. Л. Худаш, М. О. Демчук. – К. : Наукова думка, 1991. – 268 с.
22. Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení / J. Svoboda. – Praha : Nakladatelství ČSAN, 1964. – 319 s.